

PESME KAO (P)OGLEDI

Neumor pesnika i esejiste Zorana M. Mandića (r. 1950) se nastavlja. Pred nama je njegova sedamnaesta po redu zbirka (sačinjena od ukupno šezdeset dve grafički izdužene pesme) naslova *Mali (p)ogledi* (KOV, Vršac, 2006) čime pesnik očigledno i ilustrativno određuje svoja tematska uporišta u vidu meditacija i promišljanja, odnosno „umozritel-nih pojmova“ („Neka me Bože poezija spase pred tobom pravednim/ kao sužnja tvoga/ koji pomaže čistoti probuđenih kamenih predaka/ da stignu do tvojih dokaza/ kako bi se ponovo obukli u svoje posebnosti“). Iako nema jednog ključnog pojma unutar središta Mandićeve knjige, već se izvorište pesama neprestano menja, ipak dominiraju i izdvajaju se kao sadržajne celine izvesna pitanja:

– najčešće je to status poezije („Poezija je moja krepko žuta nada/ ono što se ne može dohvatiti/ što je visina za sebe/ samoća bez opisa/ tajna bez samoće“) i pesnika („Lirika je spas kojem je“ pesnik „naučen s rođenjem/ Darivan/ kao što proleće dariva i/ duga poklone bojama osvetljava“), kao i njihovog značaja i opravdanosti bavljenja spisateljstvom („Prokletstvo slova upozorava da/ nezapisano nema ko da zaštiti/ male smrti tako postaju veliki događaji/ Umiru čitava poglavlja/ nepreseljenih svetova na hartiju“);

– ontološka ugroženost („Tu sam a nisam“) i zapitanost („Da li mi to idemo ili se vraćamo/ u nekoj drugoj formi“);

– kontrapunkt filozofije i umetnosti („Nikada nisam voleo filozofe ni teške reči u kojima/ su se odvajali tako da ih niko ne razume/ kada nisu znali nazivali su to kućom bića“), koji se nastavlja i unutar književnosti, gde je poezija trenutno žrtva („Esejisti plaču pred filozofima na/ grobu iskopanom za Poeziju/ za najsmušniju smrt nevinosti/ usred zagušljivog i ko zna koliko/ neprovetrenog romana“);

– razmišljanja o rečima i jeziku u ciklusu *Potruga za originalom* („Valja reći da je ključna/ činjenica/ čitanje knjiga koje podstiču/ otkrivanje tekstova/ sa čijih temelja počinju/ njihovi memljivi zidovi“) i *Brisanje biografije* („Niko za jezik nema/ toliko dara kao što ga on/ nosi u svakom deliću ovog/ postojanja“, reč je o „duhu pesme“, što je i naslov citirane pesme);

– sivilo svakodnevice projektovano kroz prizmu suprotnosti lovaca i pojedinca (čitaj – pesnika) u ulozu lovljene životinje („Možda će me u lovu za nekom/ drugom divljači/ lovcu prećutati/ kao dobro preskočenu rimu/ na mestu gde se tekst krivi“);

– naivna i preostala nada u nadnaravnu moć prirode i njenu očekivanu pravičnost („Zemlja u sebi uvek čuva ono bez čega neće/ moći oni što će doći/ mulj lovačke pohote pretvara u ziratni deo sebe./ Njen podzemni mlin nema milosti ni popravka“);

– odnos prema precima („Podižem pred kamenim precima tešku zavesu/ da bi ušli u stvarnost/ kao gosti i vlasnici vremena koje su/ prespavali/ oni razložno čekaju da se sete važnih detalja/ likova tapija koje su nam ostavili/ oznaka krvnih grupa preko kojih smo

prispeli/ u naše posebnosti“) i tradiciji uopšte („Neumorno prevrćem stare referentne knjige/ ne bih li našao onaj sveti žižak videla“);

– najuzvišenija osećanja, koja donosi sećanje na Majku („Kako lepo kuca njeno srce u mojim pesmama... Glas je svaki glas moje Majke/ glas što pažljivo prelama ostale/ glasove za mene i/ ne ljuti se što ih posuđujem i darivam rečima/ dok zajedno s njom slažem jedne/ pored drugih/ na dlanu vedrine s kojom me/ Majka čuva zauvek“).

Iz navedenih podataka, očito je da način na koji pesnik Mandić pretače svoje ćutnje i slutnje u tekuće i zgusnute prozne obrasce svedoči da se sve može pretvoriti u poeziju, i filozofija, i svakodnevice, i poezija, i Majka, i tradicija, i svakodnevice, i poezija.

Moram pomenuti i Mandićevu, u ranijim knjigama već savladanu glagoljivost u vidu dugih rečenica, koje masovno u stih „iz svih pravaca pristižu“, što je uslovilo zavidnu jezičku razbokorenost i razbarušenost, ali i neobičnu punktualnu arhitekturu pesničke knjige, i to sagrađenu od gejzira i/ili „tačaka sa lica i naličja zajedničkog iskušavanja dubine i površine“ (M. Pavlović). Takav način pisanja, kao i sadržaj pesme unutar koje su jezički virovi, zahtevao je dodatni napor da bi se kontrolisala takva planinska reka-rečenica.

Još jedna odrednica pesničkog iskaza jeste narativan, ali zgusnut, zbijen, i u stalnom pokretu, u bujici reči, koje su sustižu i zarad semantičkih nivoa umrežavaju i odjekuju.

Struktura Mandićevih pesama, u koju se ulivaju brojne i duge rečenice, omogućila je pesniku Mandiću da unutar stihova uvrsti brojne konstatacije, sudove, nagoveštaje, zaključke, između i van kojih je vrlo malo teksta. Naime, kao da čitamo parataksični niz kraćih ili dužih promišljanja koja stupaju u međusobni kontekst, što doprinosi osobenom kvalitetu Mandićevog pesničkog postupka.

Tematska preokupacija pesnika omogućila je razigranost kazivanja, često na začudan i nadrealan način, pa i na postmodernistički. U prilog tome je i prihvaćen obrazac da se oneobičavanjem teži značenjskoj disperziji svoga stiha.

Vreme odnosno učestali simboli kao mera sadržajne određenosti Mandićevih stihova imponuje svojom širinom, obimom ili dubinom, jer se prostiru od „vavilonskog i aleksandrijskog peska“, Sokrata i Aristotela, grčkih mitova, biblijskih likova kao što su Mojsije i Solomon, pa do današnjeg Egzita i Alchajmera, čime pesnik aludira na vanvremenost odnosno vremensku prihvatljivost njegovih sadržajnih preokupacija i iznetih prosuđivanja, kao i brojnih upitnika, važećih i za naš prostor i vreme.

Izvod iz recenzije Jovana Zivlaka („Probijanje kroz meandre i usekline jezika koji ponire i izbija izbacujući spregnuta i rasuta značenja i slike jednog tamnog iskustva jezika i sveta“) i čitaocu i analitičaru opravdano skreće pažnju na brojne i zapažene jezikotvoračke iskorake pesnika Mandića. Počev od postavangardnog, ali i starijeg, narušavanja i destrukcije reči, tačnije semantičke igre i razgradnje jedne reči (npr. „hartija“ u „har ti i ja“ ili „previja“ u „pre vi i ja“).

Zatim upotreba prastare antičke stilske figure učestalog ponavljanja jedne te iste reči (npr. u pesmi *O pismu pisara iz Careva*: „I ne mislim da sam išta pročitao/ A da mislim zar bi mi dan bio tako lep kao/ kad ne mislim/ Ne mislim da mislim/ pisma su i tako/ uličari koji čitačima uvek/ Smetaju“ ili u deskriptivnoj ogrlici *Besede nad činijom zlata*: „prostranu zelenu dvorišnu baštu sa/ malim zelenim vrtom u kojem su/ zajedno odrastali/ zeleni luk

sa zelenom salatom i/ zelenim kupusom/ zeleni listovi belog karfiola sa/ zelenim graškom i još zelenijom korom/ mladih krastavaca“, osam puta ponavljana reč „zelen“ u zajednici od samo devet stihova), kao i repeticije reči istog korena poznatije kao etimološke stilske figure, posebno efektne u pesmi *Reka*, i to u njenom trećem segmentu:

Da li reka zna da prašta ako je
praštanje odluka a ne osećanje
sažaljivog praštaoca.

Ubedljiva je i aliterično-asonantna igrivost unutar samog naslova pesme *Ulizice ližu lažne lizalice*.

Atmosferi nadrealnosti i zaumnosti Mandićeve knjige pesama pogoduju i brojni stihovi-rečenice koje međusobno suprotstavljaju svoje aktere, naročito bliskog jezičkog korena, a ambivalentnog semantičkog odjeka („Udahneš li je izdahnućeš je“, „tamo gde je nemoguće mogućnostima“, „Ne verujući nam on nas uči verovanju“, „On nas sve iskušava čak i kad smo usred kušnje“).

Poseban doprinos jezotvorstvu jeste u postupku pesnika Mandića da u već naznačenom zgusnutom i u dahu izrečenom narativnom iskazu, između dve rečenice odnosno dva stiha koristi reč zajedničku za oba stiha, tačnije jedna reč-stih, naznačena velikim slovom pripada semantički i prethodnom i sledećem stihu (npr. u pesmi *(Ne)dodirljive praznine*: „Dan prevruć čak i za poslednji/ Poljubac/ u kome će se na krajnosnoj tački/ Horizonta/ Nebo pretvoriti u zemlju a zemlja u/ Mrak/ suludo preštampava stare rukopise/ uvezujući ih među korice sasvim“).